

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

شاید این سؤال در ذهن برخی از مردم عزیز ایران وجود داشته باشد که اقتصاد ایران بسیار تحت تأثیر تحریم است و تا تحریم‌ها برداشته نشود، نمی‌توان کاری از پیش برد. این سؤال آن قدر مهم است که می‌تواند تصمیم شخص رأی‌دهنده را برای انتخاب کاندیدای ریاست جمهوری تغییر دهد؛ مثلاً اگر کسی تصورش این باشد که تحریم‌ها واقعاً تأثیر شگفت‌انگیزی دارد و تنها راه برداشتن تحریم‌ها هم مذاکره است، به شخصی رأی می‌دهد که اگر این باور را نداشته باشد، دیگر به او

رأی نخواهد داد.

پس بحث بر سر «تأثیر تحریم در اقتصاد ایران» است و اینکه برای رفع مشکلات اقتصادی باید دنبال مذاکره باشیم یا راه حل دیگری هم وجود دارد. در این خصوص چند مطلب خدمتتان عرض می‌کنم:

اولاً: به وضوح می‌بینیم که برخی مشکلات کشور هیچ ربطی به تحریم‌ها ندارند و تنها به خاطر سوء مدیریت‌هاست.

مثلاً وضعیت نامناسب توزیع مرغ در کشور، انصافاً وابسته به تحریم‌ها است؟ آیا کشتار جوجه‌های یک‌روزه، عدم نظارت بر توزیع جوجه‌های با قیمت مصوب ۴۲۰۰ تومانی (که در بازار آزاد به قیمت نزدیک ۶ هزار تومان و نزدیک مرزها به قیمت‌های بالاتر به فروش

می‌رسند^۱، قاچاق جوجه به خارج از کشور، ضعف در توزیع مرغ‌های موجود و... هم به تحریم‌ها ربط دارد؟

خب اگر مسئولین هم بگویند قضیه مرغ هم مثلاً وابسته به واردات است، سؤال می‌کنیم که چرا کاری نکردیم که در داخل تولید کنیم به جای اینکه وارد کنیم؟ حداقل مرغ در تمام روستاهای ما وجود دارد و هر خانواده‌ای در حیاط خانه‌اش مرغ و خروس نگه می‌دارد. آیا در این هم باید وابسته به خارج باشیم؟

یک مثال دیگر بزنم: فاسد شدن سیب و پرتقال انصافاً به تحریم‌ها ربط دارد؟ میوه هست. بازار و تقاضا هم موجود است. ولی به گفته رئیس اتحادیه بافروشان تهران در اردیبهشت، «۳۰ هزار تن پرتقال در انبارها فاسد شده است». ۲۵۰ هزار تن میوه در انبارها و سردخانه‌های

۱. . به نقل از مشرق نیوز

تهران (دقت کنید فقط در تهران) در آستانه فاسد شدن است. این مقدار میوه از سوی دلالان، کشاورزان و بارکنان در انبارها و سردخانه‌ها ذخیره شده است.^۲

بهنام تاج‌الدینی عضو کمیسیون کشاورزی اتاق ایران هم گفته: «۵۰۰ هزار تن سیب در سردخانه‌ها و انبارهای استان آذربایجان غربی در حال فاسد شدن است، در حالی که سیب شب عید کمتر از هر کیلو ۱۵ هزار تومان به دست مصرف‌کننده نرسید و کشاورز نیز هر کیلو را بیشتر از ۵ هزار تومان نفروخت، بنابراین مشکل از جای دیگری است»^۳.

آیا از این دست مشکلات در کشور کم داریم؟

پس باید قبول کنیم بسیاری از مشکلات کشور هیچ

۲. به نقل از مشرق نیوز

۳. به نقل از مشرق نیوز

ربطی به تحریم‌ها ندارد و نباید آدرس اشتباه به خود و دیگران بدهیم؛ یعنی اگر تحریم‌ها هم رفع شود، باز از این جهت فرقی در وضعیت کشور ایجاد نمی‌شود.

ثانیاً: قبول داریم که تحریم‌ها بر اقتصاد مریض ایران تأثیر دارد؛ ولی واقعاً میزان تأثیر تحریم در اقتصاد چقدر است؟

تقریباً بین کارشناسان اقتصادی و سیاسی به غیر از مسئولین (آن هم البته فقط در دوران مسئولیتشان که باید پاسخگو باشند)، اجماع خوبی وجود دارد که نهایت تأثیر تحریم بر اقتصاد ایران ۲۰ تا ۳۰ درصد است.

آقای روحانی قبل از رئیس‌جمهور شدن^۴:

۹۲/۱/۲۲: بدون کاهش تحریم‌ها هم می‌توان

اقتصاد را نجات داد.

۴. به نقل از مشرق نیوز

۹۲/۲/۷: همه ضعف‌ها و ناکارآمدی‌ها را

نمی‌توان پای تحریم نوشت.

رئیس مرکز تجارت جهانی ایران: حداکثر ۲۰ درصد مشکلات حال حاضر کشورمان مربوط به تحریم‌ها است و بیش از ۸۰ درصد مشکلات ما نشئت گرفته از سیاست‌های غلط دولت و عملکرد نادرست مدیران است.

روزنامه شرق از قول محمد بحرینیان پژوهشگر توسعه:

«نمی‌خواهم ساده‌لوحانه با تحریم‌ها برخورد بکنم و بگویم تحریم اثری ندارد؛ ... من اثر تحریم را به لحاظ کارشناسی، عملی و تجارب ۵ ساله‌ام در کار تولید و اقتصادی که با آن آشنا هستم، بیشتر از ۳۰ درصد نمی‌بینم»^۵.

۵. به نقل از مشرق نیوز: روزنامه شرق از جمله نشریات زنجیره‌ای

یحیی آل اسحاق وزیر اسبق بازرگانی: «۳۰ درصد از مشکلات اقتصادی ناشی از تحریم و ۷۰ درصد ناشی

بود که در فضا سازی چند ساله تلاش داشت تحریم‌ها را مسئله اول و آخر کشور جا بزند و چاره آن را نیز امتیاز دادن به آمریکا وانمود کند. این روزنامه به اذعان مدیرمسئول آن، حتی تا مرز دروغ‌گویی و اغراق درباره فواید توافق با آمریکا هم پیش رفت اما حالا از قول محمد بحرینیان پژوهشگر توسعه می‌نویسد: دولت با سوء مدیریت در زمین آمریکا بازی کرده است. بحرینیان گفت: درباره شرایط اقتصادی باید بگویم که اصلاً اعتقادی ندارم شرایط به خاطر تحریم‌ها نامناسب است؛ زیرا در گفته‌های ریچارد نفیو [معمار تحریم‌ها] هم این قضیه کاملاً مشخص است و عملکردهایی که داشته‌اند نیز نشان می‌دهد که خطا در تصمیمات مسئولان کم نبوده است. نمی‌خواهم ساده‌لوحانه با تحریم‌ها برخورد بکنم و بگویم تحریم اثری ندارد؛ این خیلی ساده‌لوحی است که بگویم تحریم بر اقتصاد ایران اثری ندارد، اما بزرگ‌کردن و پژواک درست‌کردن از واژه تحریم، دلایل دیگری دارد. من اثر تحریم را به لحاظ کارشناسی، عملی و تجارب ۵۰ ساله‌ام در کار تولید و اقتصادی که با آن آشنا هستم، بیشتر از ۳۰ درصد نمی‌بینم.

از کاستی‌های داخلی است»^۶.

پس تأثیر تحریم‌ها در اقتصاد طبق نظر کارشناسان منصف، نهایتاً بیش از ۳۰ درصد نیست. با این درصد کسی آدرس اشتباه به مردم ندهد که اگر تحریم‌ها برطرف شود، همه مشکلات کشور برطرف خواهد شد.

ثالثاً: فکر می‌کنید دلیل همین تأثیر ۲۰-۳۰ درصدی تحریم، چیست؟

به شما عرض بکنم که این مقدار تأثیر هم به خاطر ضعف داخلی اقتصاد و برخی خودتحریمی‌هاست و اگر این‌ها برطرف شود، همین مقدار هم تأثیر نخواهد داشت و تحریم‌ها قطعاً از کارایی خواهند افتاد.

عمده موارد خودتحریمی داخلی

- از طرف دولت به مردم؛ که با واردات بی‌رویه باعث آسیب به تولید داخلی می‌شود یا با هر اقدامی به تولیدات ایرانی ضربه می‌زند.

- از طرف برخی از مدیران فاسد به مردم.

- از طرف بخشی از تولیدکنندگان به مردم؛ که احتکار می‌کنند یا افزایش قیمت ناعادلانه دارند و یا اجناس بی‌کیفیت تولید می‌کنند در حالی که می‌توانند با کیفیت بالاتری آن را تولید کنند.

- از طرف برخی از مردم که کالای با کیفیت ایرانی نمی‌خرند؛ آن‌هایی که به دنبال برند هستند و کیفیت کالای داخلی را نادیده می‌گیرند یا آن‌هایی که دچار غفلت هستند و از روی غفلت خرید کالای ایرانی را نادیده می‌گیرند!

- از طرف برخی احزاب و گروه‌های سیاسی که با اقداماتی آسیب به اقتصاد مردم وارد می‌کنند. مثل جریان فتنه که یکی از بزرگ‌ترین تحریم‌های داخلی را ایجاد کرد.

با رفع تحریم‌های داخلی، تحریم‌های خارجی هم برداشته خواهند شد.

مختصراً عرض کنم که با اقتصاد مقاومتی این خودتحریمی‌های داخلی از بین می‌رود و اگر تحریم‌های داخلی از بین برود، خارجی‌ها خودشان تحریم‌هایشان را خواهند داشت؛ زیرا در غیر این صورت خسارت خواهند دید.

رابعاً: اگر از بنده بپرسید پس اگر رفع تحریم راه حل مشکل نیست، پس راه حل مشکلات اقتصادی کشور چیست؟

بنده این طور توضیح خواهم داد:

اول اینکه گره زدن اقتصاد به تحریم‌ها و شرطی کردن اقتصاد، کار بسیار غلطی است. کارهای بزرگ بسیاری در دوران تحریم انجام شده است.

مثال بزنم؛ بنزین را تحریم کردند ولی تولید کردیم و نه تنها خودکفا شدیم، بلکه صادر می‌کنیم و تحریم بنزین دیگر بی‌معنا و سالبه به انتفاء موضوع شد!

آقای ریچارد نفیو که به یکی از معماران اصلی تحریم علیه ایران مشهور است در کتاب «هنرهای تحریم» توضیح می‌دهد که چطور ایران با اصلاح و بازطراحی پالایشگاه‌های خودش توانست تحریم واردات بنزین تحت قانون سیسادا را بی‌اثر کند؛ چرا؟ چون از نگاه ایشان نقطه مقابل و راه‌حل تحریم، استقامت طرف

تحریم شونده است.^۷

۷. به نقل از سایت مشرق نیوز: آقای ریچارد نفیو از معماران اصلی تحریم علیه ایران در کتاب هنرهای تحریم: از نگاه او در نقطه مقابل اعمال درد و تحریم، عزم و استقامت طرف تحریم شونده برای ایستادگی در برابر سیاست تحریم قرار دارد. بهترین تعریف از استقامت، قاطعیت روان شناختی در کشور هدف برای انکار پیروزی کشور تحریم کننده و همچنین ادامه دادن به مسیری است که برای خود انتخاب کرده. اساساً نیز تحریم با هدف تحت الشعاع قرار دادن این قاطعیت و عزم روان شناختی ایجاد شده است.

«ایران یک نمونه بارز از این مسئله است در سال های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ خرد جمعی در واکنشگتن ایجاب می کرد که اعمال تحریمها بر واردات بنزین ایران و سایر محصولات نفتی و بنزینی می تواند دولت ایران را از پای دریاورد. نماینده جمهوری خواه سنا آقای مارک کرک که یکی از طرفداران اصلی تحریم ایران بود در سال ۲۰۱۰ استدلال کرد که قرنطینه بنزین در مورد ایران می تواند چنان آثار وخیمی برای این کشور داشته باشد که او را متقاعد کند برنامه هسته ای اش را کنار گذاشته و سایر فعالیت های پنهانش را متوقف نماید. به همین دلیل تحریم واردات بنزین ایران در قانون سیسادا گنجانده شد.»

دوم اینکه ایران رتبه اول ظرفیت‌های استفاده نشده در دنیا است که آقا چندین بار این قضیه را فرمودند.

علیرغم وضعیتی که اقتصاد ایران به دلیل ضعف‌های مدیریتی و عملکردی به آن دچار شده است، بسیاری از کارشناسان معتقدند، به دلیل ظرفیت‌های بالقوه بی‌نظیری که در اقتصاد ما هنوز به فعلیت نرسیده

ایران به جای آنکه امتیاز بدهد پالایشگاه‌ها خود را بازطراحی کرده تا نیاز بنزین داخلی را تأمین کند. او می‌نویسد: «پس ایران توانست از این فشار عبور کند. ناکامی در این مثال از سوی آمریکا به دلیل خود اعمال تحریم‌ها نبود، چرا که واردات بنزین ایران به صورت میانگین سالانه از ۱۳۲۰۰۰ بشکه در روز در سال ۲۰۰۹ به ۳۹۶۰۰ بشکه در سال ۲۰۱۰ رسید. در عوض ناکامی اصلی عدم درک اهمیت این موضوع بود که ایران می‌تواند به زنده نگه داشتن حمل‌ونقل جاده‌ای خود ادامه دهد و از روش‌های معمول برای فائق آمدن بر مشکل تحریم‌ها استفاده کند. به عبارت بهتر ایران فشار ناشی از منع واردات بنزین را احساس کرد اما آن را قابل مدیریت کردن دانست و از آن عبور نمود».

است، حتی با وجود شدیدترین تحریم، اقتصاد ایران بن بست ندارد.

بنده فقط بخشی از ظرفیت‌های کشور را خدمتتان عرض کنم که به قول رهبری عزیزی «استفاده از این ظرفیت‌ها احتیاج به معجزه ندارد. بلکه مدیریتی قوی، دارای احساس مسئولیت، ضد فساد و دارای برنامه جامع اقتصادی می‌خواهد.»:

۱. ظرفیت‌های انسانی «جمعیت جوان، تحصیل کرده و آماده کار»

۲. موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی ویژه

کشور ایران از لحاظ جغرافیایی در نقطه‌ی اتصال ۳ قاره آسیا، اروپا و آفریقا قرار دارد. از طرفی کریدور شرق به غرب و از سویی کریدور شمال به جنوب است. ...

مطابق محاسبات، با افزایش حجم بار و تکمیل نقشه ریلی ترانزیتی کشور، کشور امکان کسب درآمدی ۲۶ میلیارد دلاری را داراست. این درآمد که بیشتر از نصف درآمد نفتی سالانه‌ی ایران است، امکان ایجاد رونق تولید و اشتغال آفرینی برای بیش از ۱.۵ میلیون نفر را دارد و نقش ویژه‌ی در عمران و آبادانی مناطق عبوری راه‌آهن از این مسیر را دارد.^۸

۳. دسترسی به بازارهای گسترده و متنوع

کشور پهناور ایران از لحاظ جغرافیایی در همسایگی ۱۵ کشور با جمعیتی بیش از ۶۰۰ میلیون نفر قرار دارد. حجم تجارت همسایگان ایران تا انتهای سال ۲۰۱۷، بیش از ۲۰۰۶ میلیارد دلار در سال بوده است که سهم

۸. به نقل از farsi.khamenei.ir

ایران تنها ۳۶ میلیارد دلار یعنی حدود ۱.۷ درصد از کل تجارت منطقه بوده است. حجم تجارت فعلی کشور که به دو بخش نفتی و غیرنفتی تقسیم میشود، چیزی در حدود ۱۰۰ میلیارد دلار است. چنانچه ایران با فعال نمودن دیپلماسی اقتصادی منطقه‌ای و استفاده از پیمان‌های پولی دوجانبه و بانکداری غیرمستقیم، بتواند سهم خود از تجارت منطقه‌ای را تنها ۵ درصد افزایش دهد، قادر خواهد بود تجارتی ۱۰۰ میلیارد دلاری با کشورهای همسایه خود شکل دهد که مطابق محاسبات کارشناسی در بدبینانه‌ترین حالت، همین امر زمینه ایجاد ۴ میلیون شغل در کشور را ایجاد می‌نماید.^۹

۴. دسترسی به منابع طبیعی استفاده نشده

کشور ایران با قرار گرفتن بر روی یکی از کمربندهای اصلی کوهزایی جهان، دارای ۱۰۴ میلیارد تن ذخیره احتمالی انواع مواد معدنی است که ۷ درصد معادن جهان را تشکیل می‌دهد. مطابق محاسبات ارزش معادن ایران ۷۰۰ میلیارد دلار برآورد شده است که در صورت سرمایه‌گذاری و توجه به عواملی چون «توسعه زیرساخت‌ها»، «فرآوری مواد خام» «ورود بخش خصوصی» و «اجازه صادرات» این عدد افزایش می‌یابد.

در بخش کشاورزی که از مهم‌ترین و استراتژیکی‌ترین بخشهای اقتصادی کشور است و امنیت غذایی جامعه به آن گره خورده است: حدود ۳۷ میلیون هکتار اراضی مناسب کشاورزی در کشور وجود دارد که در حال حاضر ۱۸.۵ میلیون هکتار آن در چرخه تولید محصولات بخش کشاورزی قرار دارد. مدیریت و زیر کشت بردن علمی زمین‌های کشاورزی میتواند علاوه بر

ایجاد رونق تولید و اشتغال بالا، ضمن تقویت امنیت غذایی، دسترسی ارزانتر محصولات کشاورزی برای مردم را ممکن نماید.^{۱۰}

۵. بهره‌مند از منابع سرشار انرژی

ایران در منطقه‌ای واقع شده که بیش از ۴۸ درصد از نفت و گاز دنیا در آن قرار دارد. از طرفی ایران بالاترین حجم ذخایر مجموعی نفت و گاز دنیا را داراست.^{۱۱}

با این همه ظرفیت خدادادی، انصافاً جا ندارد آقا بفرمایند: تنها دریچه‌ی «انتقال حیات، روشنایی و نیرو به داخل کشور» همین دریچه‌ای است که فعالان بخش تولید بر روی کشور می‌گشایند. «با شناختی که

۱۰. همان

۱۱. همان

از مسائل جبهه‌ی استکبار داریم، تحریم‌ها حالا حالاها وجود دارد، بنابراین برای نجات اقتصاد کشور نباید منتظر پایان تحریم‌ها و بودن یا نبودن فلان شخص یا اقدام فلان کشور بود»^{۱۲}.

حقیقت ماجرا این است که «دو جور نگاه به رونق اقتصادی و پیشرفت اقتصاد وجود دارد؛ یک نگاه می‌گوید که ما پیشرفت اقتصاد را باید از ظرفیت‌های درون کشور و درون مردم تأمین بکنیم.» همان ظرفیت‌های بسیاری که عرض شد؛ اقتصاد را درون‌زا کنیم. «نگاه دوم به اقتصاد کشور نگاه به پیشرفت اقتصاد با استفاده از کمک بیرون از مرزها است؛ می‌گوید سیاست خارجی‌مان را تغییر بدهیم تا اقتصاد ما درست بشود، با فلان مستکبر کنار بیاییم

۱۲. دیدار رهبری با تولیدکنندگان، کارآفرینان و فعالان

تا اقتصاد رونق پیدا کند، تحمیل قدرت‌های مستکبر را در بخش‌های گوناگون و مسائل گوناگون بپذیریم تا اقتصادمان رونق پیدا کند؛ ... امروز شرایط کشور به ما نشان داده است که این نگاه دوّم یک نگاه کاملاً غلط و عقیم و بی‌فایده است. همین تحریم‌هایی که امروز علیه ملت ایران اعمال می‌شود، دلیل محکم و متقنی است بر غلط بودن این نگاه؛ یعنی شما وقتی که به امید قدرت‌های خارجی نشستید تا آن‌ها بیایند اقتصاد شما را رونق بدهند و با زیر بار آن‌ها رفتن، اقتصاد را رونق بدهید، آن‌ها به حدّ کم قانع نیستند. وقتی که شما نگاه می‌کنید به بیرون، مواجه می‌شوید با یک مسئله‌ای مثل کاهش قیمت نفت؛ ناگهان قدرت‌های مستکبر با همراهی ایادی منطقه‌ای خودشان متأسفانه به این نتیجه می‌رسند که قیمت نفت را به نصف و گاهی

کمتر از نصف برسانند.»^{۱۳}

سوم اینکه برای رفع تحریم‌ها هم باید به تجربیات کشور توجه کنیم. با توجه به آن، چند راه برای برداشتن تحریم‌ها به ذهن می‌رسد:

فقط مذاکره؛ امید داشته باشیم که آمریکا همه تحریم‌ها را بردارد. آمریکا دنبال برداشتن تحریم‌ها نیست و همین وضعیت فعلی که قطعاً نارساست و جواب نمی‌دهد، حاصل این نوع تعامل با دنیاست.

«شما وقتی که به امید قدرتهای خارجی نشستید تا آنها بیایند اقتصاد شما را رونق بدهند و با زیر بار آنها رفتن، اقتصاد را رونق بدهید، آنها به حدّ کم قانع نیستند؛

۱۳. بیانات رهبری در حرم رضوی-۱/۱/۹۴

مثلاً مسئله‌ای مثل کاهش قیمت نفت؛ ناگهان قدرت‌های مستکبر با همراهی ایادی منطقه‌ای خودشان متأسفانه به این نتیجه می‌رسند که قیمت نفت را به نصف و گاهی کمتر از نصف برسانند.^{۱۴} در این صورت چه کار می‌کنید؟

۶. بی‌اثر کردن تحریم‌ها از راه ایجاد قدرت اقتصادی داخلی: مذاکره فعال.

مثال بنزین که عرض شد مثال خوبی است برای نشان دادن قدرت اقتصاد قوی داخلی و همچنین استفاده از ظرفیت‌های بلااستفاده کشور.

علاج تحریم فقط و فقط تکیه بر توانایی‌های ملی است.

حالا چگونه قدرت اقتصادی پیدا کنیم؟ پاسخ قطعی به مسئله‌ی اقتصادی کشور و به تحریم، اقتصاد مقاومتی است.

صاحب‌نظران اقتصادی می‌گویند، دلسوزان می‌گویند ظرفیت‌های داخلی خیلی فراوان است که به صورت یک سیاست ابلاغ شده است که همان سیاست «اقتصاد مقاومتی» است که این باید به شدت و با جدّیت دنبال بشود.

«باید روی رونق تولید و روی اقتصاد مقاومتی و روی کالای ایرانی و روی تحرک کاری در کشور تکیه کنیم. ملت به عزت و استغناء از بیگانگان نیاز دارد. یک ملت در کنار اصلی‌ترین نیازهای خود، عزت ملی را قرار می‌دهد. ملت‌ها راضی نیستند تحت نفوذ و تأثیر تصمیم‌گیرانی باشند که یا دوست این ملت نیستند یا

دشمن این ملت اند.»^{۱۵}

نتیجه آن که ما با مذاکراتی که منافع ملت و کشور را تأمین کند، مخالف نیستیم البته با دیپلماسی فعال نه انفعالی؛ ولی چه کنیم که طرف مذاکره اهل تعامل نیست. می‌گیرد ولی نم‌پس نمی‌دهد.

پس به صورت جمع‌بندی می‌توانم بگویم: کار و راهبرد اساسی «مصون‌سازی اقتصاد از آسیب تحریم‌ها از طریق تقویت و رونق تولید داخلی» است. این راهبرد مسیرپیشرفت حقیقی کشور است.